

VIRGINIA WOOLF • **Mrs. Dalloway**

Yeni Ankara Yayınevi, 1977 (1 baskı)
Birikim Yayınları, 1982 (1 baskı)
İletişim Yayınları, 1989-1993-1996 (3 baskı)

Mrs. Dalloway

İletişim Yayınları 89 • Dünya Edebiyatı 14
ISBN-13: 978-975-470-022-0
© 1999 İletişim Yayıncılık A. Ş.
1-20. BASKI 1999-2015, İstanbul
21. BASKI 2016, İstanbul

KAPAK Ümit Kıvanç

UYGULAMA Hasan Deniz

DÜZELTİ Ahmet Abbas - Sait Kızılırmak

BASKI ve CILT Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 22749

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak, No: 6/3
Bağcılar, İstanbul Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

VIRGINIA WOOLF
Mrs. Dalloway

Mrs. Dalloway

ÇEVİREN *Tomris Uyar*

i l e t i ŝ i m

VIRGINIA WOOLF 25 Ocak 1882'de Londra'da doğdu. Roman türüne yaptığı özgün katkılarıyla edebiyat tarihine adını yazdırdı. Aynı zamanda döneminin en önemli eleştirmenlerinden biri olarak kabul edilir. 1925'te yayımlanan *Mrs. Dalloway* ünlü yazarın adıyla birlikte anlacak "bilinç akışı" tekniğinin en başarılı örneğidir. Virginia Woolf, 28 Mart 1941'de içine düştüğü ruhsal bir bunalım sonrasında evlerinin yakınlarındaki bir nehre atlayarak intihar etti. İletişim Yayınları yazarın 20. yüzyılın en iyi romanları arasında yer alan *Mrs. Dalloway* (Hogarth Press, Londra, 1925; İletişim, 1999), *Deniz Feneri* (Hogarth Press, Londra, 1927; İletişim, 2000), *Orlando* (Hogarth Press, Londra, 1928; İletişim, 2000), *Jacob'un Odası* (Hogarth Press, Londra, 1922; İletişim, 2001), *Dalgalar* (Hogarth Press, Londra, 1931; İletişim, 2001), *Flush* (Hogarth Press, Londra, 1933; İletişim, 2001), *Kendine Ait Bir Oda* (Hogarth Press, Londra, 1929; İletişim, 2002), *Perde Arası* (Hogarth Press, Londra, 1941; İletişim, 2004), *Yıllar* (Hogarth Press, Londra, 1937; İletişim, 2004), *Gece ve Gündüz* (Duckworth, Londra, 1919; İletişim, 2005), *Dışa Yolculuk* (Hogarth Press, Londra, 1915; İletişim, 2008), *Bir Yazarın Güncesi* (Hogarth Press, Londra, 1953; İletişim, 2008), *Üç Gine* (Duckworth, Londra, 1938; İletişim, 2010) ve *Granit ve Gökkuşakğı* (Hogarth Press, Londra, 1958; İletişim, 2010), adlı kitaplarını "Toplu Eserleri" başlığı altında yayımlıyor.

Virginia Woolf Üstüne

TOMRİS UYAR

“Felsefe bir romana yedirilmemişse, bu tümcenin altını kuruşun kalemle çizebiliyorsak, güvenle diyebiliriz ki ya felsefede bir yanlışlık vardır, ya romanda ya da ikisinde birden.”

Virginia Woolf böyle yazmış bir eleştirisinde. Kendi romanını Mrs. Dalloway konusunda da şöyle diyor: “Yaşamı ve ölümlü vermek istiyorum, sağlığı ve çılgınlığı; toplum düzenini eleştirmek istiyorum, işler halinde, en yoğun biçiminde.”

Virginia Woolf, yaşamı kendince keşfettiğinde, romancı olarak konusu da belirlenmişti: “İnsan zihninin herhangi bir günde algıladıkları.” Bennett ya da Galsworthy gibi yazarların geçerli kıldıkları akımı yadsımak kolaydı; iki seçenek vardı önünde: Yalnızca zihne doluşan izlenimleri kâğıda geçirmekle mi yetinecekti, yoksa “ikincil düşgücü”nü seferber edip bu izlenimleri belli bir düzen ve sıra içinde kullanarak yeniden yaratı’ya mı gidecekti? “İkinci yolu seçtiği içindir ki,” diyor Joan Bennett, bilinç-akışı yazarları arasına doğrudan doğruya katamayız onu.” Gerçi Marcel Proust’la James Joyce’un “*Ulysses*” romanını okuduğu güne kadar –kendi deyimiyle “bu unutulmaz kaza”ya kadar– daha çok eleş-

tirileriyle göz dolduruyordu; kocasıyla birlikte yayım hayatına atılmıştı, izlenimcilerden oluşan seçkin bir çevresi vardı. Ne *The Voyage Out* (1915), ne de *Night and Day* (1919) onun yazar kişiliğini tam tamına yansıtan romanlardır. Derken bakıyoruz Virginia Woolf'u edebiyat tarihine oturtan romanlar izlemeye başlıyor birbirini: *Jacob's Room* (1922), *Mrs. Dalloway* (1925), *To The Lighthouse* (Deniz Feneri, 1927), *The Waves* (Dalgalar, 1931). Kısa hikâyeler ve taslaklardan oluşan *Monday or Tuesday* (1921), zaman üstüne şiirsel bir düzyazı girişimi diye nitelendirebileceğimiz *Orlando* (1928), kadın yazarların sorunlarını ele alan *A Room of One's Own* (1929) da önemli yapıtlarından sayılıyor. Ne var ki *Flush* (1933), *The Years* (1937), *Three Gulneas* (1938) ve *Between The Acts* (1941), eleştirmenlerce pek tutulmuyor.

Woolf'ta yirminci yüzyıl aydınının bütün özlemlerini, bütün tedirginliğini görebiliriz. Artık psikoloji gelişmiştir, yazarın elinin altında yeni veriler vardır. Biyoloji de öyle. Oysa Woolf insanı yalnızca madde yanımla algılamaya karşıdır. Bir arama içindedir o yüzden.

“İnsan zihninin yaşamı ve başka başka kişiliklerin karşılıklı etkilenmeleri; yatay olarak bir zaman-mekân ilişkisinde, dikey olarak da mekânla zaman sınırlarının artık varolmadığı psikolojik yansıtma yöntemiyle gerçekleşir.” Bilinçakışı yazarlarının belli başlı yöntemi sayılan iç-monolog bu anda gösterir işlevini: “Geleneksel monologdan şu özellikleriyle ayrılır” diyor Lawrence E. Bowling, “içerik bakımından en içten, bilinçsive en yakın düşüncelerin dile getirilmesidir, doğal nitelikleri bakımından düzenleyici mantıktan önce gelen, içten düşünceleri doğuşlarına, akışlarına göre sıralayan bir konuşmadır; şekle gelince, söz diliminin en küçük öğelerine indirilmiş dolaysız cümleler kullanılır...”

Virginia Woolf, garip bir rastlantı sonucu ülküdaşları James Joyce ve Dorothy Richardson'la aynı yılda doğmuş:

1882'de. Gelgelelim, "değerleri bir yana atmak değil onun amacı, değerleri arılaştırmak." Burada Joyce'la aralarındaki kesin tutum farkı iyice belirleniyor.

Neyi anlatır *Mrs. Dalloway*? Bir Türk okuru olarak, bir günün tarihi, diye özetleyebiliriz yazarın bu en başarılı romanını. Geride bırakılmışlık damgasından kurtulmayan tarihi, gündelik yaşamın tam ortasında yakalamıştır yazar. İlk bakışta yalnızca "usta işi", "ince", "duyarlıklı" gelen gözlemlerin, izlenim aktarımlarının, çağrışımlar zincirinin, biraz yakından incelendiğinde koskoca bir tarihi –evet gelenekleri, görenekleri, sanatı ve diliyle bütün bir İngiliz toplumunu– yansıttığını görürüz. Regent Parkı'nda başlayan gün, sık sık parktan geçen, kimi zaman karşılaşan roman kişilerinin yaşamlarında bir dönüm noktasıdır: *Mrs. Dalloway*, "artık yalnızca *Mrs. Dalloway* olduğunu, *Clarissa* bile olmadığını" o gün anlar. *Peter Walsh*, sorunlarıyla ansızın o gün *Hindistan*'dan geliverir. *Richard Dalloway*, ancak o gün, karısına yıllardır onu sevdiğini söylemediğini anımsar. *Elizabeth*, *Miss Kliman*'ın –yani bağınazlığın, sevgisizliğin, bağışlamazlığın– boyunduruğundan o gün kurtulur. *Delişmen Sally Seton* o gece, partinin kargaşası arasında "duyguların" önemini kavrar. Ve *Septimus Warren Smith*, kendisini burjuvalarla birörnekleştirmeye çalışan doktorun pençesinden kurtulmak amacıyla o gece canına kıyar.

Eleştirilerinde zehir gibi bir dil kullanan *Woolf*, roman kişilerine karşı çok sevecendir. Avam Kamarası'nın saygıdeğer üyesi *Richard Dalloway*'le evlenerek parti'lere sığınan, bedenindeki olanakları görmezlikten gelen, büyük aşkı, büyük yaşamayı boşlayan *Clarissa Dalloway* bile "varolmayı" becerdiği için bağışlanır. Yazar, onun *Septimus Warren Smith*'le özdeşleşmesine bile izin verir. Çünkü yozlaşmış bir çevre içinde, durumu soylulukla, zarif hareketlerle geçiştirdiklerini sanan kuklalar arasında yaşadıklarını ikisi

de bilmektedirler. İletişim'in önemini, yaşama denilen korkunç olayı yalnızca ikisi derinlemesine kavramışlardır. Oysa Mrs. Dalloway "bir kerecik bir şiling" atmıştır Serpentine'a, oysa o genç adam, onun tanımadığı o genç "bütün hayatını atabilmiştir."

David Daiches, "bir çözüm ya da varılan bir sonuçla bitmez roman" diyor, "başlıca öğeleri kişilik, bilinçlilik, zaman ve ilişki, ana teması ise yalnızlıkla aşk arasındaki bağlantı olan düşünsel tartışmanın bir bölümüdür sadece."

Joseph Conrad, Henry James – Thomas Hardy, John Galsworthy gibi ünü yaygın yazarların sevilip okunduğu dönemde yepyeni bir soluktur Woolf. Arnold Kettle, yazara yöneltilen saldırıları –önemsiz şeylerle uğraştığı, sıradan insanı anlatmadığı vb.– yanlış buluyor, onun natüralistlere neden karşı çıktığı üstünde duruyor, yine de şöyle bir soru sormaktan alıkoyamıyor kendini; "Hayat parmaklarımızın arasından kaçıyor, diyor Mrs. Woolf. Ama acaba Bennett'in romanlarındaki hayat-kaçığı, Woolf'unkilere girebilenden daha çok değil mi?" Kettle'in gözünde yazarın yanlışı, kişisel tedirginliğinin nedenlerini bulgulamaktaki yetersizliği ve ileri sürdüğü olumlu yanıtın kısıtlılığıdır.

Ama bakıyoruz, Bennett çok az tanınıyor günümüzde. Woolftan ise Hemingway'e, Faulkner'a, Wolfe'a, T.S. Eliot'a, yeni boyutlar edinerek Sylvia Plath, Erica Jong gibi gündeş yazarlara erişen bir çizgi kesinlikle var.

Mrs. Dalloway'ın kişiliğini çizerken, "Bir gün bile yaşamak çok tehlikeliydi onca," der Virginia Woolf. Kendisi de olanca yaşama sevgisine; insan onuruna, insan bedeninin olanaklarına beslediği büyük inanca karşın, II. Dünya Savaşı'nın zorbalıklarına, kıyımına katlanamadı. 28 Mart 1941'de Sussex'teki bir ırmakta intihar etti.

Mrs. Dalloway, çiçekleri kendi alacaktı.

Lucy'nin işleri sıraya konmuştu zaten. Kapılar menteşelerinden çıkarılacaktı; Rumpelmayer'in adamları geliyordu. Hem ne güzel bir sabah, diye düşündü Clarissa Dalloway, kumsaldaki çocuklara üleştirilmiş gibi taptaze.

Ne güzel ağış bu böyle! Ne dalış! Bourton'dayken, menteşelerin hafif gıcirtısıyla (şimdiki gibi), koca camlı pencereleri açıp temiz havaya uzanınca da hep bu duygular kaplardı yüreğini. Nasıl taze, nasıl sessiz; elbette buradakinden daha durgun olurdu o hava, ilk saatlerde: bir dalganın vuruşu gibi, bir dalganın öpüşü gibi, soğuk ve keskin ama (o zamanlar on sekiz yaşındaki bir kız için) gizemli; orada, açık pencerede dururken, korkunç bir şey olacak diye beklerken, çiçeklere, tepelerinden duman yükselen ağaçlara, bir yükselip bir alçalan ekin kargalarına bakarken; öylece durup bakarken, Peter Walsh karışana kadar: "Ne o? Sebzelerin arasında felsefe mi yapıyoruz?" –Öyle miydi?– "İnsanlar karnıbarlardan kat kat üstündür bence." –Öyle miydi? Galiba bir sabah kahvaltıda söylemişti bunu Peter Walsh. Bugünlerde

dönüyor Hindistan'dan. Artık hazırında mı, temmuzda mı, orasını unutmıştu; mektupları çok tatsızdı zaten; onun söyledikleriydi akılda kalan: gözleri, çakısı, gülümseyişi, hırçınlığı –ne tuhaf– milyonlarca şey yitip gittikten sonra bile lahanalar üstüne ettiği iki çift söz.

Kaldırımında doğruldu biraz. Durtnall'in arabasının geçmesini bekledi. Güzel bir kadındı Scrope Pervis'e kalırsa (Westminster'da herkesin kapı komşusunu tanıdığı ölçüde tanırdı onu): Kuş gibi, alakarga gibi bir havası var, öyle yeşil-mavi, çevik, canlı elli yaşını aştığı halde, hastalığından sonra epey soldu üstelik. İşte kaldırımın kenarına konmuş, dimdik, karşıya geçecek; kendisini görmüyor bile.

Çünkü Westminster'da oturunca –kaç yıl oldu? yirmi küsur– insan trafiğin ortasında bile, ya da geceyarısı uyanınca, Clarissa kalıbını basardı, garip bir sessizlik, daha doğrusu gizemli bir şeyler duyar, açıklanmaz bir kesinti (ama belki de kalbi hasta olduğu için öyle geliyordu, denilenlere bakılırsa), Big Ben vurmadan önce. İşte! Yine vuruyor! Önce tatlı bir uyarı, sonra asıl kaçınılmaz ses. Kurşundan halkalar havada eridi. Böyle budalalarız işte biz, diye düşündü Victoria Sokağı'nı geçerken. Ancak Tanrı bilebilir neden böylesine sevdiğimizi, nasıl böyle değerlendirdiğimizi, usul usul kurduğumuzu, çevremizde büyüttüğümüzü, yıktığımızı sonra, her an yeniden yarattığımızı; ama en düşkünler bile, sokak kapılarına çökmüş o en iğrenç yaratıklar bile (ölesiye içen), aynı şeyi yapmıyorlar mı; başa çıkılmaz bunlarla, öyle kanunlar falan çıkararak, Clarissa kalıbını basardı, neden mi: Çünkü yaşamayı seviyorlar. İnsanların gözlerinde, bu çalkantıda, avarelikte, itişip kakışmada; bu gürültüde, bu şamatada: arabalar, otomobiller, otobüsler, kamyonlar, güçlkle ilerleyen, itişen gezginci satıcılarda, bando sesinde, tepelerden geçen uçağın o utkulu, kulak tırmalayan garip tiz homurtusundaydı sevdiği şey: hayat, Londra, bu haziran dakikası.

Haziran ortasıydı gerçekten. Savaş bitmişti, Elçilikteki Mrs. Foxcroft gibileri için değilse bile; zavallı geçen gece nasıl üzülüyordu, o güzelim delikanlı ölmüş, malikâne şimdi yeğenlerden birine kalıyormuş diye; ya Lady Bexborough! Bir sergi açmış, elinde gözbebeği John'unun öldüğünü bildiren bir telgraf; yine de bitmişti çok şükür. Hazırandı. Kralla Kraliçe Saray'daydılar. Ve her yanda, vakit daha erken olduğu halde bir kıvıltı göze çarpıyordu; dörtmala giden midilliler, kriket sopalarının sesi. Lord Ascord, Lord Ranelagh ve ötekiler, şimdi bedenlerini yumuşak bir ağ gibi saran, sonraları, gün ilerledikçe çözülüp, çimen tarhlarına, oyun alanlarına çökelecek boz mavi sabah havasına bürünmüşler; ön ayakları yere değer değmez sıçrayan midilliler, koşuşan delikanlılar; saydam, müslin giysileri içinde gülüşen genç kızlar, bütün gece dans ettikten sonra bu erken saatte budala, gülünç tüylü köpeklerini gezintiye çıkarmışlar; bu erken saatte saygıdeğer geçkin dullar arabalarına atlayıp gizli yolculuklara çıkmışlardır; dükkâncılar, ön camlarda yalancı taşlarla gerçek elmasları düzenliyorlar, on sekizinci yüzyıl kaşlarına yerleştirilmiş güzel deniz yeşili iğneleri, Amerikalıların gözünü boyamak için (ama saçıp savurmamak gerek, Elizabeth'e bir şeyler almakta acele etmemeli). Kendisi de, budalalığa varan sadık bir tutkuyla severdi bunları, bir parçasıydı bunların, dedeleri George'lar zamanında saraydaymışlar, demek kendisi de böyle parlayacak, ı ışık saçacaktı bu gece; partisini verecekti. Yalnız, Park'a girince ne tuhaftı sessizlik; sis; bu fısıltı; bu usulca yüzen mutlu ördekler; badi badi yürüyen kuşlar; şu karşıdan gelen kim olsa gerek? Sırtını Meclis binalarına vermiş (kelimenin tam anlamıyla), elinde Kraliyet Arması taşıyan bir evrak çantası –kim olacak, sevgili, eski dost Hugh– yakışıklı Hugh!

“Günaydın Clarissa'cığım!” diye haykırdı Hugh duygularını gizlemeden; çocukluk arkadaşlarıydılar. “Nereye böyle?”

“Londra’da yürümeye bayılıyorum” dedi Mrs. Dalloway “Yazlıkta yürüyüşe çıkmaktan çok daha güzel aslında.”

Yeni gelmişlerdi. Doktora görünmeye –maalesef.– Herkes sinemaya, operaya gitmek, kızlarını gezdirmek için ineri şehir, Whibread’lerse “doktora görünmeye.” Clarissa, kaç kereler Evelyn Whitbread’i yoklamıştı bakımevlerinde. Yine hasta mıydı Evelyn? Oldukça bozuktu; Hugh, iyi giysilere bürünmüş, dimdik, yakışıklı erkek gövdesini biraz şişirerek, içini çekerek (her zaman iyi giyinirdi aşağı yukarı, Saray’da ufak bir görevi vardı, o yüzden belki.) karısının bir iç rahatsızlığı olduğunu çıtlattı; önemli bir şey değildi canım, Clarissa Dalloway gibi eski bir dost anlardı. Tabii anlıyordu, güç gerçekten; ansızın bir ablalık duygusu kapladı yüreğini, şapkasını uygunsuz buldu ansızın. Sabahın bu erken saati için biraz fazlaydı, değil mi? Hugh, biraz abartmalı bir hareketle şapka çıkarıp telâşlı adımlarla uzaklaşırken –on sekiz yaşında bir kızdan farkı yoktu Clarissa’nın, tabii gelecekti partisine bu gece; Evelyn de üstelemişti; biraz gecikirdi belki, Saray’daki baloya Jim’in oğullarından birini götürmeye söz vermişti de– onun yanında hep çekingen kaldığını düşündü, liseli kızlar gibi; yine de severdi Hugh’yu bağıydı ona, belki eskiden beri tanıdığı için; ne olursa olsun kendi ölçüleri içinde iyi bir insandı onca; Richard’ın sinirine dokunsun varsın. Peter Walsh’a gelince... hâlâ bağışlamamıştı Hugh’yu beğenmesini.

Bourton’daki günler, olaylar bir bir geliyordu aklına; Peter, öfkeden deliye dönmüş; Hugh, hiçbir şekilde karşılaşılamazdı onunla elbet, yine de Peter’ın dediği gibi “salak” değildi, hödüğün biri değildi. İhtiyar annesi avlanmaktan vazgeçmesini, ya da kendisini Bath’a götürmesini istediği zaman sesini çıkarmazdı; hiç bencil değildi. Peter’ın dediklerine gelince –ne yüreği varmış Hugh’nun ne kafası, bir İngiliz centilmenine yaraşan incelikten ve eğitimden başka hiçbir şeyi yokmuş– sevgili Peter kızınca gözü neyi görürdü ki; çe-

kilmez olurdu; katlanılmaz olurdu ama böyle bir sabah yürüyüşünü paylaşmada üstüne yoktu.

(Haziran, yaprakları bir bir çekmişti ağaçlardan. Pimlico'lu analar bebelerini emziriyorlardı. Donanmadan Bakanlığa mesajlar gidip geliyordu. Arlington Sokağı ile Piccadilly, Park'taki havayı kızıştırıyorlardı sanki, yaprakları sımıcak, pırlıl pırlıl, Clarissa'nın bayıldığı o tanrısal diriliğin dalgalarına kaptırıyor, kaldırıyorlardı. Dans etmek, ata binmek; bayılırdı bunlara.)

Belki yüzlerce yıldır ayrı kalmışlardı –Peter'la; o hiç yazmamıştı, Peter'ın mektuplarıysa tatsız tuzsuzdu hep, ama ara sıra düşerdi işte aklına, şimdi yanımda olsa, neler derdi?– bazı günler, bazı görüntüler, usul usul getirirdi onu aklına, o eski burukluktan uzak; insanları sevmenin ödülüydü bu belki; güzel bir sabah saatinde St. James Parkı'nın tam ortasında geliverirlerdi işte. Oysa Peter –hava, ağaçlar, çimenler, yanındaki pembe elbiseli kız ne kadar güzel olursa olsun– görmezlikten gelirdi çevresini. Söyleyince, gözlüğünü takar, bakardı. Dünyanın durumuydu onu ilgilendiren; Wagner, Pope'un şiirleri, insanların yapısı ve Clarissa'nın kişiliğindeki aksaklıklar. Nasıl azarlardı! Nasıl tartışırlardı boyuna! Bir Başbakanla evlenip merdivenin tepesinde duracaktı; kusursuz bir ev sahibesinin, derdi (gece yatağında nasıl ağlamıştı bu söze), kusursuz bir ev sahibesinin bütün nitelikleri var sende, demişti.

İşte bugün bile St. James Parkı'nın ortasında onunla evlenmemekle doğru davranıp davranmadığını –doğruydu üstelik evlenmemesi– düşünüyordu Clarissa. Çünkü evlilikte birazcık özgürlük, birazcık bağımsızlık gereklidir her gün her gece aynı evde yaşayan insanların arasında: Richard bu hakları tanımıştı kendisine, kendisi de kocasına. (Sözgelimi bu sabah neredeydi Richard? Bir toplantıda; ne olduğunu sormamıştı bile.) Oysa Peter'la her şeyi paylaşmak, her şeyin derinine inmek zorundaydı. Dayanılır şey değildi bu; ha-

vuzun yanındaki küçük bahçedeki olay: kesindi, ayrılacaktı ondan, yoksa ikisi de yıkılacaklardı, kesinlikle inanıyordu ikisi için de yıkımla bitecekti bu ilişki; yıllarca yüreğine saplanmış bir ok gibi taşımıştı bu acıyı, bu azabı: hele bir konserde birinden Peter'ın Hindistan'a giden gemide bir kadınla evlendiği haberini duyduğu anki şaşkınlık! Unutamayacaktı bütün bunları. Soğuk, kalpsiz bir kadınsın, kendini beğenmiş züppenin birisin, demişti Peter; onu nasıl sevdiğini anlayamamışmış. Bu Hintli kadınlar anlarıydı herhalde –budala, güzel, sevimli ahmaklar. Ama boşuna üzülmesindi. Mutluydu Peter, emin olsundu bundan– son derece mutluydu. Gerçi birlikte sözünü ettikleri tasarımlardan hiçbirini gerçekleştirememişti, hayatı tam bir başarısızlık örneğiydi. Clarissa'nın kızgınlığı depreşiyordu düşündükçe.

Parkın giriş kapısına gelmişti. Bir an duraladı, Piccadily'deki otobüslere baktı.

Artık kimse üstüne bir şey söylemeyecekti, kimseyi yargılamayacaktı. Çok genç, aynı zamanda anlatılmaz şekilde yaşlı buluyordu kendini. Hem her şeyi bir bıçak gibi delip geçiyor, hem de dışarda kalıp bakıyordu. Arabaları gözlerken hep böyle onulmaz bir duygu, sanki çok uzaklardaymış, denizin ortasında yapayalnızmış gibi bir duygu kaplardı yüreğini; bir gün bile yaşamak çok, çok tehlikeliydi onca, hep böyle düşünmüştü. Yok canım, kendini pek akıllı ya da olağanüstü biri saydığından değil. Fraulein Daniels'in öğrettiği bilgi kırıntılarına tutunup nasıl geçirdiğine şaşıyordu hayatı aslında. Hiçbir şey bilmezdi; ne yabancı dil, ne tarih; hele şimdilerde, yatarken göz gezdirdiği “anılar”dan başka kitap filan okuduğu da yoktu; yine de şu gördükleri müthiş çekiciydi; her şey; geçen taksiler; ne Peter'ı yargılayacaktı artık, ne de kendi için şöyleyim-böyleyim diyecekti.

Yürürken, bir yandan da, tek yeteneğim, insanları anlamak diye düşünüyordu, neredeyse içgüdüyle sezmek. Bir odada

biriyile baş başa kalınca kedi gibi ya sırtımı kabartır ya da tatlı tatlı hırıldardı. Devonshire House, Bath House, çini papağanlı o rengârenk yer; bunların hepsinin ansızın pırl pırl ışıldadığını görmüştü zamanında; Sylvia'yı, Fred'i, Sally Seton'ı anmıştı – sürüyle insan; bütün gece dans etmeler; sonra ağır ağır pazar yerine doğru sürüklenen yük arabaları, Park'tan geçip eve dönmeler. Bir keresinde para atmıştı Serpentine'a hatırlıyordu da. Ama herkes hatırlayabilirdi; onun asıl sevdiği buradaydı, işte şuradaydı, işte şurada, tam önünde; arabadaki şişman kadında. Öyleyse ne önemi var yani, diye sordu kendi kendine Bond Sokağı'na doğru yürürken, ne önemi var bir gün mutlaka yitip gitmenin; bütün bunların kendisi olmadan da sürmesinin; nefret mi ediyordu, yoksa ölümün kesin sonucu avutuyor muydu? Yine de nasılsa, Londra sokaklarında, günlük hayatın akışında, şurada burada yaşıyordu işte, Peter da yaşıyordu, birbirlerinde; kendisi, emindi bundan, doğduğu yerdeki ağaçların bir parçasıydı, oradaki çirkin, eski, dökülen evin bile, hiç karşılaşmadığı insanların bile bir parçası, sevdiklerinin arasına bir sis gibi dağılırdı, onlar da tıpkı sisi kaldıran ağaçlar gibi (kaç kere görmüştü), dallarında kaldırmışlar, yükseltmişlerdi onu; bak ta nelerle uzanıyordu hayatı, kendisi. Hatchards'ın vitrinine bakarken neler geçiyordu aklından? Neyi bulmaya çalışıyordu yeniden? Kitabın açık sayfasındaki dizeleri okurken yazlıktaki beyaz gündoğumunun hangi görüntüsünü?

Ne kızgın güneşten kork artık

Ne de azgın kışın hışmından

Dünyanın geçirdiği deneylerin sonuncusu olan bu dönem hepsinde, bütün erkeklerin, kadınların yüreğinde bir göz yaşu kuyusu açmıştı. Gözyaşları ve hü zün; yiğitlik ve dayanıklılık; usanmayan bir direnç. Şu çok beğendiği kadın Lady Bexborough sö zgelimi, bir sergi açmış.